

نمونه پیوند علم و معرفت

درباره مهدی محقق و اندیشیدن به تفکر اسلامی

الهه غلامی
پژوهشگر

سخن گفتن از مردان بزرگ، بضاعتی می‌طلبد سترگ، خاصه بزرگ‌مردانی که عمر شریف خویش را با کاوش و سیر در آفاق و انفس غنا بخشیده‌اند و با سلوک متعالی خویش تمام لحظات پرثمر دریای زندگانی‌شان را صرف تعلیم و تربیت متعلمان و شاگردان خود کرده‌اند و ثمره مبارک این تعلیم و تربیت در منش و کردار شاگردان و تعلیم‌دیدگان‌شان مشهود است. در طول تاریخ، همواره بزرگانی زیسته‌اند که گویی حکمت خلقتشان این‌گونه رقم خورده است که با کلام و نگاه و رفتار و منش و مرامشان، جاودانگی بیافرینند و تعالی‌بخش دیگران باشند؛ نیکوخالانی که با چراغ معرفت و شوقی وصف‌ناشدنی به پرورش عالمانی اهل دل همت گماشته‌اند و در این راه رنج‌ها برده و ناهمواری‌های بسیار را با صبوری درنور دیده‌اند. دکتر مهدی محقق استادی تمام‌عیار از این سلک است. عالمی گران‌قدر و استادی بی‌بدیل در ادب و علم و اخلاق و فلسفه و کلام و طب که تاکنون هزاران دانشجو و طلبه از محضر پرفیض وی بهره‌ها برده‌اند و راه و رسم نیکویی و تواضع آموخته‌اند.

مهدی محقق در دهم بهمن ماه ۱۳۰۸ هجری شمسی در شهر مشهد، محله چهارباغ بالا کوچه پنجه متولد شد. پدرش مرحوم حاج شیخ عباسعلی محقق واعظ خراسانی و مادرش مرحوم خدیجه فرزند مرحوم حاج عبدالمومن بودند.

خانه دوران طفولیت وی در مجاورت تکیه میرزاجانی بود و این خانه پنجره‌ای داشت که به حیاط کوچک تکیه بازمی‌شد. نخستین جرقه‌های آموختن در چهار سالگی از همین پنجره و همین حیاط کوچک که پیرمردی مکتب‌دار به آموزش کودکان می‌پرداخت، آغاز شد.

کلاس اول ابتدایی را در مدرسه علمیه مشهد با مدیریت مرحوم علمی و کلاس دوم را در مدرسه معرفت با مدیریت مرحوم شیخ مهدی ناظم با خاطراتی بس به‌یادماندنی سپری

قصر آزاد می‌شود و خانواده محقق از مشهد به تهران نقل مکان می‌کنند. در تهران اوضاع اصلاً خوشایند نبود. پدر ممنوع‌المنبر و ممنوع‌الخروج از تهران و اوضاع اقتصادی چنان پریشان که خانواده پراکنده می‌شود. «پدر و دو برادر در حجره‌ای در مدرسه سپهسالار اقامت می‌کنند و سایر افراد خانواده در اتاق کوچکی در بازارچه نایب‌السلطنه.» سرگردانی پدر برای امرار معاش خانواده از یک طرف و مشکلات عدیده دیگر مانعی در راه تحصیل مهدی و برادرش بود و سر انجام با دلسوزی‌ها و تلاش آموزگار دبستان فرهنگ، او و برادرش در کلاس سوم دبستان فرهنگ، حوالی خیابان سیروس ثبت‌نام می‌شوند و سه سال آخر ابتدایی را در دبستان عسجدی واقع در گلوبندگ، تقاطع بوذرجمهری و خیام به پایان می‌رسانند.

در سال ۱۳۲۱ وارد دبیرستان می‌شود، اما مشکلات مادی باعث رها کردن درس و مشق و دبیرستان می‌شود و مهدی را از مدرسه راهی بازار و شاگردی مغازه می‌کند اما دو، سه بر خورد اتفاقی وی را به مدرسه مروی می‌کشاند.

چند ماه از محضر حاج سیدهادی ورامینی که اصالتاً طالقانی بود، کسب فیض می‌کند. استاد، صرف و نحو تعلیم می‌دهد و مهدی، به خوبی درس‌های او را می‌آموزد. پس از چهار ماه، استاد در حضور پدر، مهدی را امتحان می‌کند.

«استاد شروع به خواندن قرآن کرد

کرد. او آن روزها را چنین توصیف می‌کند: «خاطره مدرسه معرفت بسیار جالب و جذاب بود، در هر بامداد همه شاگردان رو به آستان مقدس حضرت ثامن الائمه (ع) می‌ایستادیم و زیارت آن حضرت را قرائت می‌کردیم و از آستان حضرت، خواستار توفیق در درس می‌شدیم. هنوز هم لطافت و معنویت آن منظره، در نظرم مجسم است.»

شنبه ۲۱ تیرماه ۱۳۱۴، زمانی که مهدی محقق فقط ۶ سال داشت، واقعه خونین مسجد گوهرشاد مشهد در پی اعتراض به حکم رضاخان مبنی بر کشف حجاب برای زنان و گذاشتن کلاه شاپو برای مردان، اتفاق افتاد: «هنوز صدای صفیر گلوله‌هایی که در شب واقعه شلیک می‌شد در گوشم طنین‌انداز است، خصوصاً که این واقعه مصادف شد با پنهان زیستن پدرم، زیرا او نیز در آن شب در همان مسجد، منبر رفته بود و در ضمن سخنانش گفته بود: گویی ما زیر پرچم انگلیس هستیم که هر چه آنان بخواهند باید انجام دهیم.»

پس از واقعه گوهرشاد دیگر خانه امن نبود. نیمه‌های شب، پلیس ناگهان وارد منزل شد و همه‌جا را برای یافتن پدر جست‌وجو کرد. پدر در دخمه‌ای تاریک پنهان شده بود و مادر هر بار از ترس می‌لرزید که مبادا شیخ عباسعلی را در چنین وضعیتی گرفتار کنند.»

در همین ایام شیخ عباسعلی محقق، خود را به شهربانی مشهد معرفی می‌کند و پس از سه سال و ۱۰ روز، سرانجام در سال ۱۳۱۷ از زندان

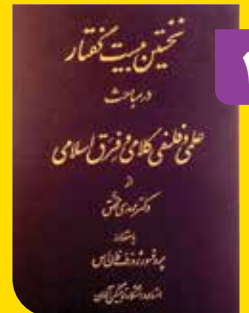
بستان الاطباء

■ ابونصر اسعد بن
اللیاس بن مطران
■ انجمن آثار و مفاخر
فرهنگی
■ ۴۹۶ صفحه

در آغاز کتاب شرح احوال ابن مطران از ابن ابی‌اصیبعه، برگرفته از کتاب «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» آمده است. سپس ترجمه‌ی متن اصلی و در ادامه نیز یادداشت‌ها و متن اصلی به زبان عربی آمده که این بخش، صفحات زیادی از کتاب را به خود اختصاص داده است. کتاب از روی متن متعلق به کتابخانه‌ی ملی ملک وابسته به آستان قدس رضوی ترجمه و تصحیح شده است.

بیست گفتار در مباحث فلسفی و کلامی

■ مهدی محقق
■ موسسه مطالعات
اسلامی دانشگاه مک
گیل
■ ۵۶۴ صفحه

این مجموعه شامل نوشته‌هایی است از مهدی محقق که به صورت مقاله، مقدمه بر کتاب، گزارش، ترجمه‌های کوتاه و نظایر آن درج شده است. عناوین برخی از آنها بدین قرار است: جنبه‌های اساسی علم و دانش در تمدن اسلامی، مقدمه‌ای بر جهانگیرنامه تصحیح شادروان دکتر ضیاءالدین سجادی، گزارشی کوتاه از مجمع علمی بین‌المللی ابن رشد، دو گفتار درباره نهاد‌های آموزشی و عدالت و صلح در تمدن اسلامی.

تحلیل اشعار ناصر خسرو

■ مهدی محقق
■ انتشارات دانشگاه
تهران
■ ۲۲۴ صفحه

ناصر خسرو در چهل و دو سالگی به جهت خوابی که دید، دیبگ‌گون شد و به عزم زیارت خانه خدا ترک دیار و مشاغل و مناصب گفت و هفت سال از عمر خود را در این سفر سپری ساخت. سیر در آفاق و انفس، مشاهده عجایب و غرایب بلاد و دیدن عادات و رسوم و آداب و سنن مردمان مختلف بیش از پیش جانب روحی او را راسخ و استوار ساخت.